

LUIHEID IS EEN LEVENSKUNST

‘We zijn lui en daar zijn

Ledigheid is des duivels oorkussen, maar in deze *Borderline Times* claimen filosofen en kunstenaars het recht op luiheid als antigif voor de op hol geslagen tijd. ‘Nietsdoen maakt de mensen vrij.’

Lieven Sioen

‘Ik heb van mijn 18de tot mijn 28ste bij mijn moeder zitten nietsdoen, wachtend tot de wereld mijn ongelooflijk talent zou ontdekken. Zonder schuldgevoelen, want diep in mijzelf was ik ervan overtuigd dat ik muzikant zou worden. Maar ook zonder haast, want ik geloof in het recht op luiheid. Die lacune in mijn leven was een gezonde leegte. Ze heeft zich omgezet in een plotse dadendrang. Zoals Jezus, die ook pas op zijn dertigste in de openbaarheid is getreden.’

Luc De Vos koestert nog altijd de luiheid. Elke namiddag brengt hij door met wandelen door Gent of kranten lezen op café. Bij momenten vallen dan flarden songtekst in zijn hoofd. Maar hij koestert nu ook de arbeid: opstaan om halfacht, de zoon naar school brengen en dan drie uur musiceren, schrijven of nadenken in zijn werkkamer. ‘De chaos in mijn hoofd vraagt om structuur in de dag. Maar drie uur werken is genoeg.’ De Vos pleit voor een zekere *aisance* in het leven. Hij heeft geen gsm en heeft het niet begrepen op mensen die gestresseerd door het leven hollen omdat ze van alles willen bewijzen. ‘Ik ben het type dat wacht tot het komt.’

Lanterfanten

Is luiheid een levenskunst? Vanavond gaan de filosofes Petra Van Brabandt en Isabelle Stengers erover in debat bij De Buren in Brussel. Van Brabandt zal het niet hebben over de hangmat in de Provence, maar over luiheid als een geuzenattitude in een dolgedraaid economisch systeem: ‘We zijn lui en daar zijn we trots op.’

‘Luiheid is doorgaans een verwijt’, vertelt ze. ‘Want wie wil werken, vindt werk, luidt het. Ik keer het verwijt om. Er is helemaal niet voldoende werk voor iedereen. En niet alle werk is zinvol. Door het recht op luiheid te claimen, stel je het neoliberale model in vraag.’ Voor Van Brabandt is luiheid ook een existentiële deugd. Want ons lichaam kent een niet te bevredigen, seksueel verlangen, dat tot een eindeloze consumptie leidt. ‘Mensen willen de nieuwste iPad, vliegen naar exotische bestemmingen, willen zoveel mogelijk Facebookvrienden... Ze shoppen meer dan ze vrijen. Luiheid betekent dat je dat onvoldane verlangen aanvaardt. Waarom zo hard

werken als consumptie toch nooit bevrediging zal schenken?’

Petra Van Brabandt is niet de enige filosofe die zich over de deugd van de luiheid buigt. Al in 1838 schreef de publicist Paul Lafargue *Le droit à la paresse*, een scherpe kritiek op de burgerlijke arbeidsmoraal. En in 1932 publiceerde Bertrand Russell een schokkend eigentijds *In praise of idleness*. Luiheid is ook vandaag weer modieus, sinds de Brit Tom Hodgkinson in 2004 zijn vrolijk anarchistische *How to be idle? - Hoe te lanterfanten?* publiceerde. ‘Het paradijs moet de totale werkloosheid zijn. Niets doen maakt de mensen vrij’, provoceert Hodgkinson.

De Nederlander Bas Haring gaat op dat pad verder in *Voor een echt succesvol leven*, waarin hij het opneemt voor ‘de uitzonderlijke mensen die voldoende hebben aan een leven van louter patience.’

De antieke filosofen en de hedendaagse neurologen zijn het eens: het brein heeft rust nodig om iets nieuws te verzinnen

Lethargie

De jonge Gentse filosofe Alicja Gescinska heeft het moeilijk met lofzangen op de luiheid. Ze heeft gezien hoeveel spijt de vele jaren van ledigheid brachten in de laatste maanden van haar zieke vader, maar ook hoe het communisme haar vaderland Polen in collectieve lethargie stortte. Luiheid, vindt Gescinska, is een moreel falen. ‘Voor de luiërik is het goede leven dat leven waarin zo min mogelijk gebeurt, waarin zoveel mogelijk wordt uitgesteld of afgesteld’, schrijft ze in *De verovering van de vrijheid*. ‘Maar de roep van het goede laat geen ruimte om te verzuchten *kan dat later niet?*’

Natuurlijk gaat het om semantiek, zegt Gescinska. ‘Hoe definieer je luiheid? Ik heb niets tegen ontspanning of onthaasting. Wel tegen het verluimelen van de tijd. Bas Haring omschrijft een leven waarin je niets creëert als een goed leven. Want wie zich overle-

Luc De Vos: ‘Ik geloof in het recht op luiheid. Ik ben het type dat wacht tot het komt.’ © Wouter Van Vooren

vert aan de ledigheid, doet ook niemand kwaad. Ik vind dat verschrikkelijk. Een ethisch leven vraagt om handelen.’ Daarom hoef je nog niet in de ratrace mee te hollen, vindt Gescinska. Ze pleit er vooral voor om bewust om te gaan met je tijd. ‘Wie

3/5 werkt om voor de kinderen te zorgen, boeken te lezen of desnoods modelvliegtuigjes te bouwen, is niet lui. Hij of zij deelt gewoon zijn tijd anders in. Dat is iets helemaal anders dan hele dagen doelloos voor televisie hangen.’ En ja, kinderen moeten opnieuw

ruimte krijgen om zich te vervellen, vindt Gescinska. ‘Maar vooral om te leren om zelf invulling te geven aan hun tijd. Niet om de tijd zomaar te laten voorbij gaan.’ Zanger Jan De Wilde laat de tijd niet zomaar passeren, vindt hijzelf. ‘Hoe ouder ik word, hoe meer

we trots op'

weinig productief. Maar ik ben niet lui. Zeker geestelijk niet. Ik ben een beschouwend type. En heel leergierig. Zelfs wiskunde begint me weer te boeien.'

De Wilde vult zijn dagen met een traag ontbijt, een namiddag klussen, het avondeten – 'hoogtepunt van de dag' – en een lange avond met boeken en televisie. Tussendoor speelt hij wat gitaar om de vingers soepel te houden.

Met de jaren is De Wilde alsmaar trager gaan werken, terwijl de wereld rond hem alsmaar sneller is gaan draaien. 'Die ratrace maakt me verschrikkelijk verdrietig. Ik geloof sterk dat elk mens zijn eigen ritme moet volgen.' Dat hij uit die tredmolen kon stappen, wijt hij aan slimheid en heel veel geluk. 'Ik mocht debuten in de jaren 60 en 70, toen het publiek nog gul was voor onhandige maar begaafde liedjesmakers. Dankzij de auteursrechtenhoef ik me om geld geen zorgen te maken.'

Kairos

Geluk schuilt niet in de luiheid van de lethargie, weet ook filosofe Joke Hermsen, die er een mooi boek over schreef: *Stil de tijd*. 'Recht op luiheid is voor mij recht op rust. Af en toe je leven op zijn beloop laten. *Le moi qui se laisse vivre*, zoals de Franse filosoof Henri Bergson schreef.'

Luiheid is rebellie tegen de slavernij van de klok, vertelt Hermsen. Want de tijd is gekaapt door de economie; ze is perfect meetbaar

'Die hele filosofie van de luiheid is nogal tegenstrijdig. Het ultieme doel van het leven is niet nietsdoen.'

en moet maximaal renderen. 'Vroeger werd arbeid gemeten aan het resultaat. Vandaag aan de prikklok. Het leidt tot de paradox van de technologische revolutie: we vinden machines uit om tijd te winnen, maar het resultaat is dat we minder tijd dan ooit hebben.' De basisprincipes van de economie – schaarste en versnelling – beheersen ook onze tijd; we hebben altijd tijd tekort, en alles gaat veel te snel voorbij. 'Het resultaat is stress, angst om niet mee te zijn, hysterie', vertelt Hermsen. 'We moeten het evenwicht terugvinden tussen de meetbare *kronos*, en wat de Grieken *kairos* noemden: onze innerlijke tijdsbeleving. Pas als de klokken zwijgen, komt de ware tijd tot leven, schreef Faulkner.'

Luiheid is nodig om die kairos te ervaren. 'Alleen in vrije tijd kan creativiteit tot ontplooiing komen. De Grieken noemden dat *scholè*. De antieke filosofen en de

hedendaagse neurologen zijn het erover eens: het brein heeft rust nodig om iets nieuws te verzinnen.'

Hermsen vindt haar eigen *kairos* in een boerderij in Bourgondië, maar ook op avonden zonder televisie of computer. Want het eindeloos zappen en surfen voor het beeldscherm is misbegrepen luiheid, vindt Hermsen. 'Die lethargie is de snelweg naar depressie.'

Ambitieuws

Bij Joke Hermsen zul je geen lethargie bespeuren. Ze heeft een goed gevulde agenda met schrijven en lezingen. Bas Haring doceert, schrijft en presenteert een televisieprogramma. Luc De Vos is een van de populairste Vlaamse podiumartiesten. En Tom Hodgkinson schrijft niet alleen boeken over luiheid, maar runt ook een website, publiceert een magazine en draait vlotjes mee in het lezingencircuit. Het zijn bezige bijtjes, de predikanten van de luiheid.

Ook Alicja Gescinska ziet de tegenstrijdigheid. 'Bas Haring of Hodgkinson pleiten voor een ambitieus leven, terwijl ze zelf overijverige, succesvolle lui zijn. Maar een filosoof die niet leeft volgens zijn eigen filosofie, deugt niet.' Gescinska: 'Ik deel de kritiek van Tom Hodgkinson dat we de slaaf van het competitieve individualisme zijn. Maar ik geloof niet dat zijn anarchistische, haast nihilistische alternatief de sleutel tot geluk is. Luiheid is vrijheid, vindt Hodgkinson. Steek de middelvinger op naar baas of overheid, en voel je nergens toe verplicht. Ik vrees dat als iedereen volgens deze regels leefde, we het geen twee generaties zouden uithouden op de planeet. Er is geen vrijheid in luiheid. Het ultieme doel van het leven is niet nietsdoen.'

Verbeelding

'Ik ben me bewust van de paradox', reageert Petra Van Brabandt. 'Daarom schrijf ik heel zuinig over het onderwerp. Ik geloof trouwens niet dat al die pleitbezorgers van de luiheid veel impact hebben. Mensen komen naar hun lezing, en consumeren de week erop alweer een volgende lezing, omdat het nu eenmaal zo hoort. Maar het systeem verandert niet.'

Zelf werkt Van Brabandt voltijds in het hoger kunstonderwijs, maar bewust onder haar niveau. 'Ik kan heel goed lui zijn', zegt ze. 'Ik lig veel in bed en kan uren naar mensen staren. De luiheid brengt mijn verbeelding tot leven.'

Luc De Vos herkent het gevoel. 'Inspiratie vereist een zekere luiheid. Maar hoe ouder ik word, hoe minder lui ik ben. Alsof ik de verloren tijd wil inhalen. Dat klinkt negatiever dan het is, want mijn verloren jaren voedden mijn inspiratie. Maar op een bepaald moment moet je wel in beweging komen. Mijn hart breekt bij al die mensen die blijven dromen van wat ze nooit zullen doen.'

ZONEN & DOCHTERS

PETER DE LOBEL

HET OPPERANTWOORD

- 'Maar, papa. Waaa-ro-hom?'
- 'Daarom.'

(*kwaaië frons, armen ostentatief gekruist*) - 'Daarom is geen antwoord!'

- 'Helaba. Omdat ik het zeg, daarom.'

Daarom is geen antwoord, *huh!* Ouders weten wel beter.

'Daarom', dat is wel degelijk een antwoord. Hét antwoord, de Rolls-Royce der antwoorden, zoveel inhoud in zo weinig letters, niets minder dan het opperantwoord is het.

Toch leer je de schoonheid en de volmaaktheid ervan pas echt appreciëren als je ouder wordt. Zo'n 'daarom', dat weet u ook, gebruik je niet onbesuisd. Oneindig veel invullingen kan-ie krijgen en net daarom springen we er ook zo voorzichtig mee om. Nee, voor je 'daarom' in de strijd gooit, denk je als ouder wel twee keer na. Want een goede 'daarom' is onderbouwd, daar zit een hele filosofie achter. De suggestie alleen al dat het een loos passe-partout-antwoord zou zijn, is te gek voor woorden.

Een hand geven op het voetpad? Daarom. Omdat je niet wil dat ze plots de straat op schieten en onder een stel wielen terechtkomen. Omdat je wil dat er wat doorgestapt wordt en je zo makkelijker het tempo bepaalt. En omdat je het gewoon leuk vindt om met je kleine meid hand in hand te lopen. Dat zit allemaal in die ene daarom. Niet hoelahoepen in de woonkamer? Waarom? Daarom. Omdat er dan gegarandeerd een glas tegen de grond gaat. Omdat je zus dat dan ook wil doen en met z'n tweeën hoelahoepen in de woonkamer, dat kan echt niet. Omdat we nu geen tijd meer hebben, we moesten al weg zijn, komaan, pak jullie jas. Omdat ik een boek aan het lezen ben en jullie de tuin in moeten. *Allehoppa*, de zon schijnt, naar buiten.

Daarom daarom. Dit zijn natuurlijk maar enkele klassieke voorbeelden, maar afgelopen zondag heb ik 'm nog eens echt nodig gehad. Want zondagmiddag, dat staat voor scouts. En in het heerlijke lenteweek van maart ook voor 'met de wagen brengen'. Dus doe je een snelle telefoonronde naar vrienden-

dinnetjes, maar die leerde dat er niemand opgepikt moest worden. Niemand ging. Een familiefeest hier, twee zieken daar, zelfs een vroeg communiefeest – in Scherpenheuvel *of all places* – verhinderde die zondag het scoutsplezier, zo werd mij aan de telefoon verteld.

'Maar waarom moet ik dan *gaa-haaan?*', klaagde, jammerde en stampvoette Zoë (bijna 8). Ze heeft een eerder sterk ontwikkeld gevoel voor drama. Bijna op commando kreeg ze 'buikpijn', krokodillentranen sprongen theatraal uit haar ogen en bijna, bijna waren we erin gestonken. Het was per slot van rekening ook zo koud buiten, misschien deze keer toch maar overslaan. Kijk, zo'n situatie trek je niet meer recht met rationele argumenten. Dan heb je nood aan een krachtige 'daarom'. Desnoods begeleid door een 'omdat ik het zeg'. Want vorige week ben je ook al niet geweest omdat je ziek was en volgende week is er geen scouts omdat het Pasen is. Omdat het tijd wordt dat je eens wat andere kindjes leert kennen op de scouts dan alleen je vaste kliek. En omdat het leven nu eenmaal niet altijd loopt zoals gepland, lieve schat, daarom. Je gaat.

Opvoedkundig was dit een zeer geslaagde, vond ik zelf, vooral dat stuk van 'het leven dat niet altijd...'. Geniaal. Maar ondank was uiteraard mijn loon. Het was mopperend en met een blik die me omver had kunnen bliksemen dat ze uiteindelijk haar uniform aantrok. Toen ik haar een paar uur later ging oppikken moest ik even aandringen, maar uiteindelijk kwam het er toch uit. 'Ja, oké, het was plezant geweest. Een beetje toch.' Ach, die 'daarom', het is me wat. Ik kijk al uit naar de andere ouderlijke evergreens die ik nog nodig zal hebben. Hoe ging het ook alweer? Het was iets met 'Zo lang je onder mijn dak woont...' Ja, dat wordt lachen.

Veerle Beel heeft twee zonen, Peter De Lobel twee dochters. Afwisselend schrijven ze op woensdag over wat daar zoal bij komt kijken.

ik geniet van mijn zintuigen. Ik kan uren door het raam staren naar de fratsen van onze jongste kater.'

De Wilde wordt wel eens legendarische luiheid toegeschreven, maar dat spreekt hij tegen. 'Ik ben van nature zeer traag, en daardoor